

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки України 24 квітня

2024 року № 578

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Батвін'єв Вадим Олександрович,
(власне ім'я, прізвище здобувача)
1998 року народження, громадянин Україна,
(назва держави, громадянином якої є здобувач (ка))
освіта вища: закінчив у 2020 році Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"
(найменування закладу вищої освіти)
за спеціальністю (спеціальностями) Комп'ютерні науки
(за дипломом)
працює _____ в _____
(посада) (місце основної роботи, підпорядкування, місто)

виконав акредитовану освітньо-наукову програму підготовки доктора філософії (PhD).
Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(повне найменування закладу вищої освіти)
Міністерства освіти і науки України, м. Харків від «30» червня 2026 року № 0114-1/291
(наукової установи), підпорядкування (у родовому відмінку), місто)
зі змінами (за наявності), внесеними наказом від «__» _____ 20__ року № _____,
у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради –

Валентина ШАМРАЄВА, доктор політичних наук (23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку)), професор, професор кафедри міжнародних відносин Навчально-наукового інституту «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

Рецензентів – Олександр ПЕРЕДЕРІЙ, кандидат юридичних наук, (12.00.01. – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень), доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

Євген РЕНЬОВ, кандидат юридичних наук (12.00.02 – конституційне право; муніципальне право), доцент кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

Офіційних опонентів – Ольга ШПАКОВИЧ, доктор юридичних наук (спеціальність 12.00.11 – міжнародне право), професор, професор кафедри порівняльного і європейського права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

Іван ЯКОВЮК, доктор юридичних наук (12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; 12.00.11 – міжнародне право), професор, професор кафедри права Європейського Союзу Національного

юридичного університету імені Ярослава Мудрого

(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

на засіданні « 31 » серпня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня
доктора філософії з галузі знань 29 Міжнародні відносини
(галузь знань)

Вадиму Олександровичу Батвінєву

(власне ім'я, прізвище здобувача (ки) у давальному відмінку)

на підставі публічного захисту дисертації «Міжнародний захист права на участь у культурному
житті»
(назва дисертації)

за спеціальністю (спеціальностями) 293 Міжнародне право
(код і найменування спеціальності (спеціальностей))

відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти)

Дисертацію виконано у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України, м. Харків

(найменування закладу вищої освіти (наукової установи), підпорядкування, місто)

Науковий керівник: Тетяна СИРОЇД, доктор юридичних наук, професор, Харківський
національний університет імені В. Н. Каразіна, завідувач кафедри міжнародного і
європейського права юридичного факультету

(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, посада)

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису (наводиться аналіз
дисертації щодо дотримання вимог пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора
філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти,
наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою
Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами)).

У дисертації сформульовані концептуальні положення, висновки та рекомендації, які
мають певний ступінь новизни, зокрема:

Уперше:

- у результаті аналізу підходів до визначення терміну «культура» доведено, що він
включає в себе широкую концепцію, яка охоплює всі прояви життя людини, як-от: уклади
життя, мова, література, музична і пісенна творчість, система релігій чи вірувань, ритуали,
церемонії, мистецтво тощо. Право на «участь» та «прийняття участі» характеризується
трьома взаємопов'язаними компонентами: участь у культурному житті, доступ до
культурного життя і внесок у культурне життя. Крім того, необхідними умовами для повної
реалізації права на участь у культурному житті на основі рівності та недискримінації є низка
характеристики, серед яких: наявність, доступність, прийнятність, адаптивність,
відповідність;

- встановлено, що культурний розвиток на відміну від соціального, економічного й
екологічного компонентів, не визнається в якості одного із несучих стовпів сталого розвитку,
а сам вплив розвитку на культурні права рідко стає предметом оцінки. Між тим, існуюча
концепція сталого розвитку потребує посилення шляхом додавання культури як четвертої її
складової;

- доведено, що право осіб з інвалідністю на участь у культурному житті тісно
взаємопов'язано з принципом доступності, що передбачає вжиття державами належних
заходів з тим, щоб надати особам з інвалідністю можливість вести незалежний спосіб життя
й усебічно брати участь у всіх аспектах життя держави;

- підсумовано, що в ситуації збройного конфлікту або стихійного лиха культура
особливо перебуває під загрозою через свою притаманну вразливість та величезну
символічну цінність, будучи водночас і рушійною силою відновлення шляхом зміцнення
стійкості громади. Під час кризових ситуацій, окрім фізичного знищення культурної
спадщини, існує також величезний вплив порушень прав людини, включаючи право
користуватися, мати доступ до культурного життя й ідентичності, право на освіту тощо.

Здатність отримувати доступ до культури та культурних прав і користуватися ними має бути гарантована за будь яких обставин, оскільки це допомагає впоратися з психологічним стресом, пов'язаним з вимушеним переміщенням, та забезпечує благополуччя під час адаптації і облаштування в новому контексті країни перебування;

- охарактеризовано практику міжнародних універсальних і регіональних правозахисних інституцій щодо захисту права на участь у культурному житті (Комітет ООН з прав людини, Комітет ООН з прав осіб з інвалідністю, Африканський суд з прав людини і народів, Міжамериканський суд з прав людини, Європейський суд з прав людини).

Удосконалено:

- теоретичні положення щодо культурних прав окремих категорій осіб (корінні народи, меншини, мігранти). Встановлено, що право не піддаватися примусовій асиміляції або впливу з метою знищення культури є важливою передумовою у збереженні культурної самобутності осіб;

- підходи до розуміння права осіб з інвалідністю на участь у культурному житті, проведенні дозвілля й відпочинку та заняттях спортом. Констатовано, за результатом аналізу звітів, поданих Комітету ООН з прав осіб з інвалідності в межах періодичного звітування, що держави нерідко розглядають права, гарантовані статтею 30 Конвенції про права осіб з інвалідністю 2006 р., в окремих сферах, як-от: спорт, доступ до театрів, музеїв, бібліотек тощо;

- концепцію щодо розуміння захисту права на участь у культурному житті в практиці Європейського суду з прав людини. Визначено, що в Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р., яка є основоположним договором Ради Європи у галузі прав людини, не закріплено «право на культуру» або право брати участь у культурному житті. Тобто договір не забезпечує прямого захисту права на участь у культурному житті. Однак прецедентна практика Суду містить приклади того, як деякі права, що підпадають під поняття «культурні права» в широкому сенсі, можна захистити на підставі ключових прав, таких як право на повагу до приватного і сімейного життя (стаття 8), право на свободу вираження поглядів (стаття 10) та право на освіту (стаття 2 Протоколу № 1).

Набули подальшого розвитку наукові положення щодо:

- права на участь у культурному житті як невід'ємної складової загальновизнаних прав людини, що знайшли своє закріплення в низці договірних міжнародних актів універсального і регіонального характеру та актів «м'якого права»;

- забезпечення культурних прав мігрантів. Вказано, що досягнення фактичної рівноправності у здійсненні культурних прав означеної категорії осіб ґрунтується на Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р., яка покладає зобов'язання на держави-учасниці заборонити і ліквідувати расову дискримінацію в усіх її формах і забезпечити рівноправність кожної людини перед законом, без розрізнення раси, кольору шкіри, національного або етнічного походження, особливо щодо здійснення права на рівну участь у культурному житті;

- існуючого правового підґрунтя захисту прав біженців. Констатовано, що Конвенція про статус біженців 1951 р., будучи знаковим документом з прав людини, спрямованим на сприяння інтеграції біженців у їхній новій країні, не містить окремої статті щодо забезпечення права на участь у культурному житті;

- концепції гендерної рівності. Констатовано, що питання врахування гендерного аспекту має важливе значення в ефективній реалізації культурних прав жінок, які нерідко піддаються обмеженням та порушенням під прикриттям «культури». З огляду на це, в межах ООН було прийнято низку актів, мета яких – створити і зміцнювати умови, в яких кожна людина може брати участь у культурному житті за своїм вибором, що включає таке основне зобов'язання держав-членів, як вжиття необхідних заходів з метою гарантувати недискримінацію та гендерну рівність при їх здійсненні.

Здобувач має 6 наукових публікацій за темою дисертації, з них 3 статті у наукових фахових виданнях України, 0 монографій (наводиться аналіз наукових публікацій щодо

дотримання вимог пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії) (зазначити наукові публікації):

1. Батвінсьв В. О. Нормативний зміст права на участь у культурному житті: міжнародно-правовий аспект. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Вип. 80. Т. 2. С. 264–268.

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.42>

URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/44-1.pdf>

2. Батвінсьв В. О. Міжнародний інституційний механізм забезпечення культурних прав. Юридичний вісник. 2024. № 6. С. 226–232.

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2024.25>

URL: https://yurvisnyk.in.ua/v6_2024/27.pdf

3. Батвінсьв В. О. Забезпечення культурних прав корінних народів на міжнародному універсальному рівні. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 4. С. 413–416.

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/98>

URL: https://lsej.org.ua/4_2025/100.pdf

У дискусії взяли участь (голова, рецензенти, офіційні опоненти) та висловили зауваження:

ШАМРАЄВА Валентина Михайлівна, доктор політичних наук (23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку), професор, професор кафедри міжнародних відносин Навчально-наукового інституту «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (голова ради).

Роботу оцінено позитивно, зауважень немає.

ШПАКОВИЧ Ольга Миколаївна, доктор юридичних наук (спеціальність 12.00.11 – міжнародне право), професор, професор кафедри порівняльного і європейського права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка (офіційний опонент)

Роботу оцінено позитивно, висловлено зауваження:

1. В якості заборонених підстав дискримінації автором зазначено гендерну ідентичність в аспекті дотримання принципу рівності чоловіків і жінок (стор. 33-35). Здобувачу слід було сфокусувати більшу увагу на забезпеченні прав осіб, які є трансгендерами, транссексуалами або інтерсексуалами, зважаючи на ту обставину, що культурні права означених категорій осіб є частиною універсальних прав людини, що зосереджені на свободі вираження поглядів, культурній участі та захисті від дискримінації. Означені категорії осіб часто страждають від серйозних порушень прав людини, таких як переслідування у школі, на робочому місці, у громадських місцях тощо;

2. Автором ретельно досліджено питання регламентації права на участь у культурному житті корінних народів, меншин, мігрантів, осіб з інвалідністю. Однак, на нашу думку, здобувачу слід було приділити увагу питанню гарантування означеного права стосовно дітей;

3. Окремий розділ роботи автору слід було приділити питанням імплементації існуючих міжнародних стандартів у галузі забезпечення права на участь у культурному житті в національне законодавство.

ЯКОВІЮК Іван Васильович, доктор юридичних наук (12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; 12.00.11 – міжнародне право), професор, професор кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (офіційний опонент)

Роботу оцінено позитивно, висловлено зауваження:

1. На нашу думку, в роботі недостатньо коректно сформульовано мету дослідження, а саме «розкриття організаційно-правового механізму захисту права на участь у культурному житті» (стор. 21). Таке визначення мети, насправді, охоплює як міжнародні, так і національні організаційно-правові механізми захисту досліджуваного права. У той же час тема, завдання, предмет і об'єкт дослідження передбачають дослідження виключно міжнародно-правового аспекту захисту права на участь у культурному житті.

2. Видається недостатньо обґрунтованим віднесення до категорії «уперше» наступного положення новизни: «підсумовано, що в ситуації збройного конфлікту або стихійного лиха культура особливо перебуває під загрозою через свою притаманну вразливість та величезну символічну цінність, будучи водночас і рушійною силою відновлення шляхом зміцнення стійкості громади...» (стор. 23-24). «Підсумовано» – це безособова форма минулого часу від дієслова підсумувати; це слово означає, що певні результати (висновки, правові позиції чи думки) зведено до спільного знаменника, узагальнено або зроблено остаточний висновок. Таким чином вказане положення було б доречно віднести до категорії «удосконалено» чи «набули подальшого розвитку».

3. До категорії спірних, таких, що потребують додаткового уточнення, слід віднести загальний висновок №1: «Культурні права є важливим засобом розвитку, підтримки миру, викорінення крайньої бідності і зміцнення соціальної згуртованості, а також взаємної поваги та розуміння між окремими особами і групами людей при всій їх різноманітності» (стор. 176). Не заперечуючи проти цінності культурних прав і не принижуючи їхню важливість, все ж слід виходити з того, що, наприклад, Веймарська конституція (1919 р.) вперше в історії Німеччини закріпила комплекс соціально-культурних прав і свобод у спеціальному розділі про «Освіту і школи» (статті 142–150). Вказані права були не лише проголошені, але й реалізовувалися. Це, однак, не змогло попередити ані економічну кризу (гіперінфляція 1923 р. і велика депресія 1929 р.), ані прихід до влади нацистів (1933 р.), ані Голокост (1939-1945 роки), ані злочини проти людяності, вчинені під час Другої світової війни. Іншим прикладом може служити використання російським політичним режимом концепції культурних прав та захисту «руського миру» як маніпулятивного інструменту, що передбачає підміну поняття свободи самовираження агресивною пропагандою, перетворюючи питання мови, історії та культури на зброю для виправдання агресивної політики, дегуманізації інституту сусідства та розпалювання ненависті до України й Заходу.

4. У третьому положенні новизни з категорії «подальшого розвитку» констатовано, що Конвенція про статус біженців 1951 р. не містить окремої статті щодо забезпечення права на участь у культурному житті (стор. 25). Під час публічного захисту потребує пояснення, яким чином дана констатація забезпечує подальший розвиток уявлень про міжнародний захист права на участь у культурному житті.

5. За підсумками проведеного дослідження дисертантом сформульовано та обґрунтовано низку положень, висновків і пропозицій, які конкретизують новизну отриманих результатів. Серед них виділено положення, які удосконалюють та розвивають отримані іншими дослідниками результати (стор. 24-25). Це передбачає ознайомлення і опрацювання дисертантом наукових праць інших науковців. У вступі (стор. 20) автор наводить перелік зарубіжних і вітчизняних авторів, які, на його думку, в своїх працях висвітлювали окремі аспекти проблематики, яка ним досліджується. Однак, у списку використаних джерел відсутнє посилання на праці принаймні українських дослідників, яких згадає дисертант. Це не дає змогу об'єктивно оцінити, наскільки в процесі дослідження використовувалися українські наукові джерела, які положення, викладені в них, були дійсно удосконалені та розвинуті В.О. Батвіньєвим. Ознайомлення з переліком використаних джерел справляє загальне враження, що в процесі опрацювання обраної теми дисертант зосередив свою увагу на описі положень нормативних джерел, судової практики та інформаційних ресурсів, тоді як наукові джерела, зазначимо виключно зарубіжні, становлять незначний обсяг, що, як вже зазначалося, ускладнює висновок про приріст знання, здійснений дисертантом порівняно із напрацюваннями зарубіжних і вітчизняних науковців.

ПЕРЕДЕРІЙ Олександр Сергійович, кандидат юридичних наук, (12.00.01. – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень), доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна (офіційний рецензент).

Роботу оцінено позитивно, висловлено зауваження:

1. При розкритті змісту підрозділу 1.2 «Міжнародно-правова регіональна основа регламентації права на участь у культурному житті» автором наведено характеристику універсальних нормативних основ реалізації права на участь у культурному житті на рівні Ради Європи та Європейського Союзу. Здебільшого такі акти належать до «м'якого права». Як елемент нормативного фундаменту реалізації права на участь у культурному житті, автор лише фрагментарно на с. 31 згадує План роботи ЄС з культури на 2023-2026 роки (Council Resolution on the EU Work Plan for Culture 2023-2026 of 07.12.2022). Разом із тим, положення зазначеного документу мають принципово важливі положення для визначення модальних рамок гарантування реалізації права членів суспільств європейських держав на участь у культурному житті;

2. Автор дисертації, у контексті розкриття нормативного змісту права на участь у культурному житті (підрозділ 1.3 дисертації) зауважує, що право на «участь» в культурному житті охоплює три взаємопов'язаних складові: участь у культурному житті, доступ до культурного життя і внесок у культурне життя (с. 66). При цьому невизначеним залишається можливість особистого використання особою здобутків (надбань) культурного життя (культурної спадщини) як у процесі особистого розвитку, так і у порядку виконання завдань професійної діяльності. Зазначене має принципове значення, адже історична роль культури полягає у використанні і наслідуванні її надбань і здобутків як сучасним поколінням, так і у нащадками у майбутньому;

3. У тексті дисертації, під час розгорнутої характеристики різноманітних аспектів міжнародно-правового забезпечення права на участь у культурному житті, автором неодноразово згадується реалізація зазначеного права у прив'язці до інновацій в економічній сфері (с. 39), «інновацій у культурній політиці держав» (с. 48), «мистецьких інновацій» (с. 138), «інноваційних освітніх програм» (с. 144), «інновацій сучасного мистецтва» (с. 145) та ін. У зв'язку з цим, під час процедури захисту дисертації автору бажано роз'яснити «інноваційний» компонент реалізації і захисту права на участь у культурному житті з точки зору міжнародно-правового регулювання;

4. У висновках до роботи автор наголошує, що культурні права є «життєво важливим компонентом універсальності», а «універсальність є важливою для захисту основ культурних прав» і при цьому зауважує, що універсальність слід розуміти як тісний зв'язок з іншими основними принципами прав людини: взаємозалежністю, неподільністю, рівністю та гідністю (с. 176). Вважаємо, що автору доцільно конкретизувати викладену тезу з огляду на її багатоманітне змістовне наповнення.

РЕНЬОВ Євген Владиславович, кандидат юридичних наук (12.00.02 – конституційне право; муніципальне право), доцент кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна (офіційний рецензент)

Роботу оцінено позитивно, висловлено зауваження:

1. У підрозділі 2.2, обґрунтовуючи тезу про роль культури для мігрантів, здобувач наводить пряму цитату з праці П'єтро Маттіолі: «мігранти, які перетинають міжнародні кордони, прагнуть підтримувати та утверджувати свою індивідуальну і колективну культуру та ідентичність через зв'язки з тими, хто залишився на батьківщині, і зі співвітчизниками, які проживають у тій самій або інших державах. Їхні культурні елементи часто не відображають більшість населення приймаючої держави, і з цієї причини їх можна вважати етнічною меншиною, релігійною чи мовною меншиною» (сторінка 102 дисертації). Наведена цитата є змістовною, однак дисертант не пропонує власного критичного осмислення тези автора про

те, що мігрантів можна прирівнювати за статусом до релігійної чи мовної меншини – це доволі дискусійне з погляду міжнародного права положення (оскільки правовий статус меншин і правовий статус мігрантів врегульовано різними групами міжнародних актів), яке потребувало б окремого пояснення чи застереження з боку здобувача.

2. Дискусійним є запропонований у підрозділі 1.1 та підтриманий у загальних висновках дисертації підхід щодо необхідності визнання культури «четвертою складовою» концепції сталого розвитку поряд із соціальним, економічним та екологічним компонентами. Теза є слушною і кореспондує з позицією Всесвітньої конференції ЮНЕСКО з питань культурної політики та сталого розвитку, однак у роботі бракує розгорнутого авторського бачення того, яким саме має бути конкретний інституційний чи нормативний механізм імплементації цієї пропозиції – чи йдеться про перегляд Порядку денного на період до 2030 року, чи про включення окремої культурної цілі до наступного покоління Цілей сталого розвитку після 2030 р., чи про самостійний міжнародний договір. Розгорнута відповідь на це питання становила б цінний практичний внесок дисертації та могла б скласти окремий напрям подальших наукових розвідок здобувача.

3. Розкриваючи зміст права на участь у культурному житті, автор спирається на широке розуміння культури (зокрема, включаючи спорт, цифрове середовище, способи життя, дозвілля). Водночас у тексті іноді виникає потреба у чіткому розмежуванні культурних прав від суміжних соціальних та економічних прав. Дискусійним є питання вироблення авторського критерію, який дозволив би чітко ідентифікувати межу, коли саме державний обов'язок щодо забезпечення доступу до певного блага (наприклад, доступу до спортивної інфраструктури) трансформується із соціального у суто культурно-правовий. Додаткове теоретичне обґрунтування цього розмежування могло б збагатити теоретико-правовий фундамент роботи.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» немає членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада **присуджує**

Вадиму Олександровичу Батвіньєву

(власне ім'я, прізвище, здобувача (ки) у давальному відмінку)

ступінь/ступеня доктора філософії з галузі знань 29 Міжнародні відносини
(галузь знань)

за спеціальністю (спеціальностями) 293 Міжнародне право
(код і найменування спеціальності (спеціальностей))

відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти)

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Окрема думка члена разової ради додається (за наявності).

Голова разової спеціалізованої вченої ради

(підпис)

Валентина ШАМПУРАЄВА

(власне ім'я та прізвище)

